

asszonyaiknak, nyilvánvalóan visszhangozva Stefano Colonna szavát, mellyel őt uralomrajutásakor megfenyegette a San Marcello-téren, — *ha megharagítanak, beledobatom az átkozottak testét az akasztottak sírgödörébe, mert esküszögők és nem érdemelnek végtiszteséget!*” Végül is a San Silvestro in Capite-templomban, amely mellett a Colonnák házuk lányai számára apácakolostort alapítottak volt, temették el őket a legnagyobb csendben és titokban.

Cola di Rienzo egykori bizalma ünnepélyes esküjükben és őszinte felháborodása annak megszegése felett, kétségtelenül bizonyítják erkölcsi gondolkodásának emelkedettségét. Amennyire enyhíti azonban ez a jellemvonás szemünkben kegyetlenségének megítélését, épp annyira érzékelteti s festi még sötétebben alá a trecentonak pártharcokban megátalkodott lelki eldurvultságát a tribunnak az a tette, melyre gyűlöletében és mindenáron való jelképesítésében másnap ragadtatta magát. Fiát, Lorenzot avagy Boetjst kivitte újból a Porta San Lorenzohoz, ott a lovagok egy csoportjának jelenlétében tenyerével vizet merített a pocsoltyából, mely a szegény Giovanni Colonna véréből volt piros, s vele lovaggá keresztelte őt. A római oligarchia vérével akarta megerősíteni jövő harcaira, az új nemzedéknek ama népi lovagrendjét, melynek keresztségét maga Constantinusnak, az első nagy keresztény római császárnak kádjában nyerte el. Farinátákhöz és Ugo linokhoz méltó dantei elképzelés, mi azonban a római lovagok és a római nép humanizmusát mélyen sértette.

Mialatt Cola di Rienzo így örvendezett a bosszún azért, hogy legyűrte a bizalmával visszaélő Colonnákat, a sebesülten elmene-kült Giordano Orsini bevette magát újból Marino várába és kezdte tovább nyugtalanítani pusztításaival a római polgárságot. Tehette ezt annál is inkább, mert most már VI. Kelemen pártfogására és támogatására is számíthatott a tribunnal szemben.

XII. A pápa haragia.

Az augusztus 1-i események után a pápai vikárius a társ-rektorság gyakorlásától mindinkább visszahúzódott s az augusztus 2-i és 15-i ünnepségeken már nem is vett többé részt, mit a tribun felhasznált arra, hogy kerékkötő közreműködéséről végleg lemondjon. Cola di Rienzo július 27-én kezdett és két utóirattal augusztus 5-én befejezett levélben tett mentegetőző hangon jelentést a pápának a vikárius által nehezményezett kezdeményezéseiről. Raimondo orvietoi püspök — *dominus meus* — és ő, mondja többek között, számos római, toszkán és lombárd jogtudóst hívtak össze, hogy döntsenek, vajjon Róma visszakövetelheti-e a törvényt folyamán elidegenített jogait, melyekkel a római oligarchák oly rútul visszaéltek. Igenlő határozatukat, tribuntársa távollétében, de a római klérus jelenlétében, a római nép jóváhagyta és őt, „*sub honore et reverentia sancte matris ecclesie et Sanctitatis Vestre*”, megbizta, hogy döntésüket törvényerőre emelje... A Szentlélek méltatta őt arra, hogy augusztus 1-én — „*die pontificali*

et imperiali" — lovaggá avattassék... A toszkán városokat római polgárjogban részesítette... A császárválasztókat és a vetélykedő császárokat 1348 pünkösdjére Raimondo vikárius elé és maga elé idézte, s reméli, hogy a közelgő jubileumi évben pápa és császár együtt lehetnek majd Rómában... Maga a „tribunus augustus” címet nyerte el... Az idegen követeknek zászlót és gyűrűket ajánlódokozott... Mindezt a közvetlen benyomások izgalmával, de egyben valami szándékolt zavarossággal és szófukarsággal mondja el a tribun, s már azt is szükségesnek érzi, hogy védekezzék: „*ne hallgasson a pápa ellenséges besúgókra, mert ő hű szolgája. Isten legyen tanúja és megbosszulója az ő tisztalelkűségének és ellenfelei galádságának. Igaz, hogy a nép — teszi hozzá — örökös tribunsággal kínálta őt meg, de ő teljesen a pápa kezei közé teszi le sorsát és felajánlja, hogy három hónap múlva, azaz a szokásos hathavi kormányzati periódus végén, lemond hivataláról*”. Ellenséges besúgókról, kikkel szemben neki Avignonban nap-nap mellett a tribun pártját kellett fognia, beszél Petrarca is augusztus végén abban a levélben, melyben a Cola di Rienzo megdicsőülésére vonatkozó már ismert álmát beszéli el. Szerinte Mars, azaz a megidézett IV. Károly császár, villámokat szór, de Jupiter, vagyis maga a pápa, még nyugodt. Ez talán azzal magyarázható, hogy VI. Kelemen terveivel nem is nagyon ellenkezett, ha az új német király római megkoronáztatásával szemben épp Rómában merülnek fel nehézségek.

A pápa jupiteri nyugalma azonban nem tartott sokáig. Már augusztus 17-én Matteo veronai püspököt küldi Rómába. A jubileumi búcsúra vonatkozó levelek, melyeket reá bíz, valószínűleg csak ürügyül szolgálnak arra, hogy a római helyzetről részletebben tájékozódjék. Mikor pedig a veronai püspök nem indulhat útnak, négy nappal később VI. Kelemen Bertrand de Deux nápolyi legátusnak ír tájékoztató levélanyag mellékelésével, s felsorolja Cola di Rienzo bűneit — tribun cím bitorlása, lovagfürdő, koronázása és azon Itália követeinek megjelenése, pénzveretés —, melyek közt különösen hangsúlyozza, hogy a rektor beleavatkozik az egyházi igazságszolgáltatás dolgába, azaz a klérus felett erkölcsi felügyeletet és hatalmat akar gyakorolni. Ezekhez a szemrehányásokhoz járul csakhamar egy másik súlyos sérelem. Szeptember 1-én ugyanis a tribun maga értesítette volt egy avignoni bíboros-jóakaróját — talán azt a Guido de Boulogne-ot, aki iránta 1343-i ott tartózkodásakor már jóindulatot és terveivel szemben megértést tanúsított — hogy Sabina és a Patrimonium szinte valamennyi városa, nem bírva tovább a pápai rektorok és tisztviselők rossz kormányzatát, kérve kérte őt, fogadja őket joghatósága alá. Ő, folytatja, ez elől nem térhetett ki, ahogyan a még távolabbi, Toszkanában fekvő Arezzo felajánlkozását sem utasíthatta vissza. Az arezzoi signoria gyakorlását tehát Guido da Isola római polgárra bízta, a Patrimonium élére Manfredo de Cornetot állította, a segítséget kérő városkák élére pedig derék polgármestereket nevezett ki. Mindebből világosan kitűnik, mily kívánatos lett Cola di Rienzo igazságos, közigazgatásilag jól megszervezett,

a szegények és elnyomottak iránt nagy szociális érzéket mutató uralma alatt élni. De a pápai tartományok rektorai természetesen a leghatározottabban tiltakoztak a tribun hatalmi túlkapásai ellen, s bennük VI. Kelemen is most már súlyos veszedelmet látott.

Aztán kiszivárogtak lassan Cola di Rienzo Itália egyesítésére vonatkozó álmai, sőt ama álláspontja is, hogy Provence is az ő tervezett római-olasz egységének vonzási körébe esik. Talán ez a magyarázata annak, hogy a tribunnak egy Avignonba igyekvő követét Orgon városkánál, Arles mellett, a Durance folyónál véresre verték. Petrarca szójátékokkal és szónoki kifakadásokkal fejezi ki Cola di Rienzonak mélységes megbotránkozását e barbár támadás felett, s egy másik levelében figyelmezteti barátját, hogy Avignonban az olasz félsziget egyesítését célzó római polgárjog-adományozgatás s egy olasz császár megválasztására vonatkozólag hangoztatott elvei miatt Róma-ellenes hangulat kezd lábra kapni. Forrón kívánja, hogy a felszabadított Rómát továbbra is szerencsésen kormányozhassa!

Szeptember 15-én a pápa már azt az utasítást küldi Bertrand de Deuxnek, hogy Rienzo megfigyelésére menjen Rómába, vagy — amennyiben nem távozhatnak el a szicíliai birodalomból — ezt jelentse, hogy oda más legátust küldhessen. Cola di Rienzo ugyan váltig fogadkozik, hogy csak az egyház érdekei lebegnek a szemei előtt, de tettei egészen mást mutatnak!

Cola di Rienzo hamarosan ismét szükségesnek látja, hogy az ellene Avignonban terjengő vádak ellen védekezzék. Rainaldo Orsini pápai jegyzőt, régi avignoni barátját választja ki közvetítőül. Lovagfördőjét szentségtörésnek mondják? De tilos lenne egy buzgó kereszténynek lelkileg megtisztulnia egy kádban, melyben egy pogány testileg megtisztulhatott? S míg Krisztus testéből magunkhoz vesszük az ostya képében, csak Constantinus kádja lenne érinthetetlen ereklje? Aztán meg ki kételkedhetnék az ő igaz vallásos áhitatában, mikor csak az imént vett részt egy olyan hatalmas ünnepi körmenetben — a halálra ítélt nemesek esküje és szabadonbocsátása alkalmából — milyent Róma még nem látott, s mikor ő szabályozta rendeletileg, hogy mindenki köteles évente legalább egyszer gyónni-áldozni. Nem érdemi meg ő tehát, hogy a kúriában ellenségeire hallgassanak s reméli, hogy követének provencei bántalmazóit a pápa szigorúan meg fogja büntetni. Minden félreértés oka csak a nagy távolság, mi a Szentatyát örök városától elválasztja, s ő kéri a Szentlelket, hogy VI. Kelemen jöjjön mihamarabb Rómába. — Ez az oktató hangon írt és a spirituálisok eszményi egyházának szellemét leheő levél azonban éppen nem volt alkalmas arra, hogy az Avignonban magatartása kapcsán támadt ellenszenvet megváltoztassa.

Szeptember második felében a pápa cselekvésre határozza el magát. A Patrimonium és Campagna rektorait felszólítja, álljanak ellent Cola di Rienzo területgyarapítást célzó követeléseinek, váraikat költséget nem kímélve erősítsék meg s szólítsák fel védekezésre a spoletoi herceget is. A tivolii püspöknek ugyanakkor VI. Kelemen megtiltja, hogy a tribunnak számoljon be a város

igazgatásáról, s a nép által reá ruházott sindicusi tisztséget a jövőben megtartsa. Más főpapoknak és apátoknak is meg hasonló tartalmú rendelet, Bertrand de Deux pedig parancsot kap, hogy siessen a Campagna és Patrimonium rektorai ellentárlásának támogatására Rómába. A pápát most egyszerre érdekelni kezdi a város belső ügyei is, melyeknek mindazideig kevés figyelmet szentelt. Határozottan a nemesség pártjára áll. Mikor hírt vette, hogy a tribun ennek vezetőit a Kapitóliumon elfogatta, ír a tizenhármak tanácsának, mely tudomásunk szerint Cola di Rienzo hivatalba lépése óta egyelten egyszer sem ült össze, járjon közbe azonnali szabadonbocsátásuk érdekében. Erre különben a tribunnak is rendeletet ad azzal, hogy a nemesek ellen felhozott vádak alaptalanok s ők *verosimiliter* teljességgel ártatlanok.

Október elején a rendelkezések egész sora megy Bertrand de Deuxnek. A legátus teljhatalmat kap, hogy magánosokat és intézményeket a tribunnak tett ígéreteik vagy esküjük alól felmentse, hogy továbbá Cola di Rienzo szükség esetén hivatalától felfüggeszthesse és helyébe szenátorokat nevezhessen ki. A Patrimonium rektora további katonai rendszabályok foganatosítására nyer utasítást. A szabin községekhez parancs érkezik, hogy szakítsanak meg minden érintkezést Cola di Rienzoval. Adót nem szabad neki fizetniök, élelmet ne szállítsanak Rómába, minden kereskedelmet szüntessenek be az örök várossal, s a tribun idézésére nem szabad megjelenniök. Arra is utasítja a pápa legátusát, hogy a népre igyekezzék pénzajándékkal, gabonaosztással és annak a hírnek terjesztésével hatni, hogy mindaddig, míg a tribun hatalmon van, ne reménykedjenek az ígért jubileumi év kihirdetésében, melytől pedig a lakosság gazdasági fellendülést és jobb létet remélt.

Miután megbízottját, Bernardino d'Orvieto pápai penitenciáriust, Cola di Rienzo, tiltakozási kísérletével, nagyon határozottan elutasította, Bertrand de Deux a fent jelzett instrukciókkal maga érkezett Rómába. A tribun e napokban épp Marino ostromával volt elfoglalva. A legátus, akiről Cola di Rienzo bizonyára sejtette, hogy mi járathban van, ismételten izent érte. Végre egy szép reggelen a tribun meg is jelent lovas kísérettel a városban s első dolga az volt, hogy a pápa által pártfogolt marinói Orsinik San Celso meletti palotáját, az Angyalvár közelében, a marinói vár hiábavaló ostroma miatt elkeseredett katonáival leromboltassa. Aztán, császári álmvilágában még mindég teljesen elmerülten, úgy látszik, rá akart ijeszteni a biborosra, aki — mint láttuk — azzal a meglízátással érkezett, hogy nemességet és népet Rómában ellene lázítson. „*Lovasságával a San Pietropa vonult — meséli a Vita —, ott bement a sekrestyébe és fegyverzete fölé felvette a császári dalmatikát, melyet az imperátorok szoktak hordani koronázásukkor, ezt az apró gyöngyökkel kirakott igen díszes ornátust. Ily díszeszel páncélzata fölött, Caesar módjára ment fel kürtszóval a pápa palotájába, a legátus elébe, jogarral kezében, koronával a fején. Rettenetes és fantasztikus jelenség volt! Mikor a legátus elé ért, ezt kérdezte: „Küldtél értünk, mit kívánsz?” A legátus így felelt:*

„Sok megbízatásunk van számodra Urunk, a pápa részéről.“ Mikor a tribun ezt meghallotta, rikácsoló hangon így kiáltott: „Ugyan miféle megbízatások?“ A legátus az ingerült válasza elhallgatott és magába fojtotta a megbízatások előadását.“ Cola di Rienzo pedig sarkon fordult és, bár maga most már Rómában maradt, mert észrevette, hogy hatalmát itt fenyegeti a legnagyobb veszély, folytatta a harcot Marino ellen. Célját elérte: a bibornok sietett személyét Montefiasconeban, a Patrimonium székvárosában biztonságba helyezni.

VI. Kelemen november eleji rendeleteiben ez események hatása alatt mind kményebb jelzőkkel illeti volt kegyeltjét, hűtlenné vált rektorát. Béliál fia, sátán fajzata... repülnek ellene a haragos kifakadások. Marinoba, Rainaldo és Giordano Orsinihez, ellentállásra biztató levél megy tőle. Bertrand de Deux és a Patrimonium rektora parancsot vesznek, hogy fegyveres segítségben részesítsék őket. Most már rohamosan közeledik a „pártütő“-re mérendő utolsó csapás órája. A pápa november 13-án meghagyja legátusának, hogy egyházi javak bitorlása miatt indítson hivatalos eljárást Cola di Rienzo ellen. Mit sem használ, hogy a rektor november 20-i Porta San Lorenzo-i győzelme után a Szűz Máriának ajánlja fel az Ara-coeliben a koronát és jogart, melynek viselése annyi kifogás és gáncs tárgya volt, s hogy ezentúl igyekszik magát hú sáfárnak mutatni.

XIII. A világ szerelmese.

Cola di Rienzo megbuktatását nemcsak Itália egyesítésére és a császárválasztásra vonatkozó tervei, hanem különösen az utóbbi hónapokban megeléknült külpolitikai tevékenysége is erősen sürgette. Mindjárt uralomrajutása után atyja barátját, Onufrius de Ilpernis lovagot küldte Bajor Lajoshoz s egyben írt a francia és angol királyoknak is, hogy „*békét teremtsen a világban*“. Augusztus 1-én aztán a „*Zelator Italie*“ mellett az „*Amator Orbis*“ címet is felvette, mi programot jelentett; azt, hogy Európa és a világ népeinek egyesítésére törekszik egy augustusi birodalom keretében és a béke jegyében. Kardvágásai a világ három része felé is e programját érzékeltették jelképesen. Ily irányú tevékenységre és szándékának megvalósítására Nagy Lajos királyunk nápolyi hadjárata látszott alkalmat és lehetőséget kínálni.

Anjou Róbert nápolyi királynak 1343 januárjában bekövetkezett halála óta, mint ismeretes, az ifjú magyar uralkodó ugyanis hasztalan követelte a pápától, hogy nejével, Johannával együtt Endre királyfit is koronázzák Nápoly királyává. Anyjuknak, a magyar királyasszonynak Nápolyban 1343 júniusában tett személyes látogatása, melynek folyamán Rómában is megfordult, sem hozott döntést. A király követei 45.000 ezüstmárka felajánlásával ugyan végül kieszközölték a kuria kedvező határozatát, de Endrét 1345 szeptember 18-án Aversában megölték. Nagy Lajos elkeseredett elégedetlenségét fokozta a következő években még az, hogy hiába követelte VI. Kelemen pápától a bűnösök és a cinkos feleség megbüntetését. Johanna rokona, VI. Fülöp francia király támogatásával